Datorită unificării vieţii economice, politice şi culturale a statelor greceşti, n înglobarea lor în statul lui Alexandru cel Mare, se formează, pe baza dialecui atic, limba comună greacă, numită de greci κοινή. Limba κοινή s-a bucurat de argă răspîndire; prin ea comunicau între ele populaţiile din Balcani, Asia Mică, ipt, în imensul imperiu al lui Alexandru; în κοινή au scris Polibiu, Plutarh, Arn, Lucian etc.

Perioada medie sau bizantină se întinde din secolul al VI-lea e.n. pînă în secolul XV-lea e.n. Din secolul al XVI-lea e.n. pînă în zilele noastre se vorbeşte neoaca sau greaca modernă.

FONETICA

ALFABETUL GREC

Limba greacă are scrierea fonologică, literele alfabetului notează fonemele, adică sunetele care servesc la diferenţierea sensurilor într-un complex sonor dat.

Scrierea cu litere, ca semne ale sunetelor, pe care o întîlnim azi în mai multe tipuri de alfabete, îşi are obîrşia în alfabetul grec. Această scriere este rezultatul unor eforturi milenare pe care le-a depus omenirea în drumul ei spre civilizaţie.

Omul peşterilor, nu atît pentru desfătare cît pentru a semnala multiplele primejdii care îl ameninţau, îşi acoperea pereţii locuinţelor, pe care i le oferea natura, cu tot felul de desene. Acele desene, prin care el încerca să comunice semenilor săi o anumită realitate din lumea înconjurătoare, constituie un fel de preistorie a scrierii, cunoscută în ştiinţă sub numele de pictografie. Semnele pictografice redau mai mult sau mai puţin exact aspectul formal al obiectelor care pot fi percepute cu simţurile. Ele nu pot transmite idei decît foarte rudimentare.

Din pictografie, după un şir lung de epoci, s-a dezvoltat ideografia. Ideogramele notează noţiunile, ceea ce înseamnă un pas uriaş spre abstractizare. Inventatorii ideogramelor sînt egiptenii. De la egipteni, scrierea ideografică a fost luată de popoarele cananeene; ele au redus simţitor semnele şi le-au adaptat la notarea consoanelor, creînd scrierea silabică.

După o ipoteză, susţinută de majoritatea învăţaţilor pînă de curînd, fenicienii, popor de negustori, au fost cei care au dus scrierea din Asia Mică grecilor insulari, de unde s-a răspîndit la toţi grecii; de aci, mulţi i-au considerat pe fenicieni inventatorii scrierii.

După descifrarea inscripţiilor cretane în linearul B din secolele XV—XIII î.e.n., s-a emis teoria că atît alfabetul grec cît şi scrierea «feniciană» s-au dezvoltat din ideogramele egiptene, prin intermediul Cretei.

În mod sigur, grecii au săvîrşit o adevărată revoluţie epigrafică inventînd scrierea cu litere.

Cel mai vechi alfabet grec poartă numele de alfabet cadmean [1]. Urme ale alfabetului cadmean se găsesc în special în insula Thera, deoarece aici au zăbovit fenicienii cel mai mult, după cum spune legenda.

Din alfabetul cadmean s-au dezvoltat mai multe alfabete locale (vreo treizeci la număr), care au fost folosite concomitent. Cu timpul, alfabetul ionic, cuprinzînd

---

[1] După numele legendarului Cadmos, care a venit în Grecia în fruntea fenicienilor.

douăzeci și patru de semne, a fost adaptat de toate cetățile grecești, fiind considerat cel mai potrivit. La Atena, acest alfabet a fost introdus sub arhontatul lui Euclid, în 403 î.e.n.

Iată descrierea alfabetului:

litere mici	litere mari	coresp. latine	denumirea	den. în gr.	Observații
α	Α	a	alpha	ἄλφα	
β	Β	b	beta	βῆτα	
γ	Γ	g	gamma	γάμμα	γ înainte de guturale (γ, κ, χ, ξ) se pronunță n velar
δ	Δ	δ	delta	δέλτα	
ε	Ε	ĕ	e psilon	ἔ ψιλόν	
ζ	Ζ	z	zeta	ζῆτα	
η	Η	ē	eta	ἦτα	
ϑ, θ	Θ	th	theta	ϑῆτα	
ι	Ι	i	iota	ἰῶτα	
κ	Κ	k	kappa	κάππα	
λ	Λ	l	lambda	λάμβδα	
μ	Μ	m	my	μῦ	
ν	Ν	n	ny	νῦ	
ξ	Ξ	x	xi	ξῖ	
ο	Ο	ŏ	o micron	ὂ μικρόν	
π	Π	p	pi	πῖ	
ρ	Ρ	r	rho	ῥῶ	
σ, ς	Σ	s	sigma	σῖγμα	ς la sfîrșitul cuvintelor, σ în celelalte cazuri
τ	Τ	t	tau	ταῦ	
υ	Υ	y	y psilon	ὖ ψιλόν	
φ	Φ	ph	phi	φῖ	
χ	Χ	kh	khi	χῖ	
ψ	Ψ	ps	psi	ψῖ	
ω	Ω	ō	o mega	ὦ μέγα	

CLASIFICAREA SUNETELOR

Dintre cele douăzeci și patru de litere ale alfabetului grec, șapte notează vocale, șaptesprezece, consoane.

Vocalele se deosebesc prin timbru și cantitate. Din punctul de vedere al timbrului, în greacă există cinci vocale: *a, e, o, i* și *y (ü)*; din punctul de vedere al cantității, fiecare vocală poate fi lungă sau scurtă. Sunetele *a, i,* și *y* nu au semne speciale, după cantitate; astfel α, ι, υ notează și vocalele lungi și vocalele scurte corespunzătoare; sunetele *e* și *o* sînt redate prin ε, ο, cînd sînt scurte, prin η și ω, cînd sînt lungi. În felul acesta, pentru cinci vocale, în greacă există șapte litere.[1]

[1] De fapt vocalele scurte ε și ο au două serii de vocale lungi corespunzătoare: lungi deschise, η și ω și lungi închise, ει și ου provenite din contracție și din lungiri compensatorii.

Literele ι și υ marchează și semivocalele *j* (ca în *iarnă*) și u̯ (ca în *dau*), după dispariția celor două litere: *J* (iod) și F (digamma sau vau).

Diftongii sînt formați dintr-o vocală și o semivocală. Există *diftongi* proprii, cînd se pronunță ambele elemente ale diftongului; αι (=ai), ει(=ei), οι(=oi), υι (=ü), αυ (= au), ευ (= eu), ου (= u, la origine = ou)[1] și *diftongi improprii*, formați din vocalele lungi ᾱ, η și ω cu ι subscris (în cazul literelor mici): ᾱͅ, ῃ, ῳ; adscris (în cazul literelor mari): Αι, Ηι, Ωι; în cazul diftongilor improprii, nu se pronunță decît primul element al diftongului.

Consoanele se subîmpart în

oclusive:

	labiale	guturale	dentale
surde	π	κ	τ
sonore	β	γ	δ
aspirate	φ	χ	ϑ

sonante { lichide: λ, ρ; nazale: μ, ν }

siflantă: σ

duble: dentală, ζ (= δς sau σδ)
guturală, ξ (= κς)
labială, ψ (= πς)

LEGEA CONSOANELOR FINALE

Cuvintele grecești nu se pot termina decît în vocală, în consoanele ν, ς, ρ sau în consoanele duble ψ, ξ. Apar cîteva excepții, dar ele sînt numai în scris; în vorbire sînt rostite împreună cu cuvîntul următor (exemplu οὐκ οἶδα «nu știu», οὐχ ὅτι «nu că», ἐκ τῆς χώρας «din țară» etc.

[1] Dar semnele ει și ου nu notează totdeauna diftongi, ci și vocalele *e* lung închis și *o* lung închis, spre deosebire de η și ω care notează *ē* și *ō* deschise.

Există și diftongi în -υ cu primul element lung: ᾱυ, ηυ, ωυ; ei se întîlnesc rar, limba tinde să-i elimine prin scurtarea vocalei.

PRONUNȚAREA GREACĂ

Există două feluri de pronunțare a limbii elene: *reuchliniană* și *erasmică*.
Rostirea reuchliniană își trage numele de la savantul umanist german Reuchlin (1455—1522). Acesta a răspîndit în Germania pronunțarea modernă a elenei, așa cum a învățat-o el în Italia de la grecii refugiați în urma căderii Constantinopolului sub turci. Această pronunțare are următoarele particularități: ι, υ, η, ῃ, ει și οι se citesc *i*; αι se citește *e*; ευ și αυ se pronunță *ef* și *af* înainte de consoană surdă, *ev* și *av*, înainte de consoană sonoră sau de vocală.
Rostirea erasmică se datorează savantului olandez Erasmus din Rotterdam (1467—1536), care a pornit de la ideea că atenienii secolului al V-lea î.e.n. trebuie să fi pronunțat așa cum au scris. Dacă în antichitate s-ar fi rostit ca în greaca modernă, ar apărea unele urme ale acestei pronunțări în inscripții. Dar asemenea urme lipsesc. Gramaticii greci vechi chiar specifică pronunțarea unora dintre semnele în discuție, astfel, de pildă, că η este egal cu ε + ε, υ cu *u*, apoi cu *ü*, dar nu cu *i*. Mai mult decît atît, apofonia vocalică λείπω, ἔλιπον, λέλοιπα n-ar fi avut nici un rol dacă ει și οι s-ar fi pronunțat tot *i*. De fapt, ε este față de η ca o față de ω, adică reprezintă varianta lungă a aceluiași sunet. În afară de acestea, transcrierea cuvintelor grecești în latină duce la aceeași concluzie și anume că în antichitate se pronunța așa cum se scria. Acestea sînt argumentele principale aduse de Erasmus. În facultățile noastre pronunțarea recomandată este aceasta din urmă.[1]

SPIRITELE

Cuvintele care încep cu vocală, diftong sau ρ primesc pe inițială un semn, numit spirit. Spiritele sînt de două feluri: spirit aspru (῾) cu valoare de h, și spirit lin(᾿), care nu se pronunță. Literele mici poartă spiritul deasupra (ὁ); literele mari, în stînga (Ὁ); diftongii, pe al doilea element (οἱ). Sunetele υ și ρ, inițiale, primesc totdeauna spirit aspru (ὑ, ῥ). Exemple: ἄνθρωπος «om», οἶκος, «casă», ὕπνος «somn», ῥήτωρ, „retor", Ἀθηνᾶ «zeița Atena», Ἑλλάς «Elada» .Cuvintele cu inițială vocalică, în compuse, pierd spiritul: εἶναι, dar παρεῖναι etc. În interior, geminata ρ poartă spirit ῤῥ.

DESPĂRȚIREA ÎN SILABE

O consoană între două vocale trece în silaba a doua: ψυχή se desparte în silabe: ψυ-χή. Două consoane intervocalice se despart în două: συλλήβδην = συλ-λήβ-δην; dacă a doua consoană este λ, μ, ν, ρ, ambele consoane trec în silaba a doua: ὅπλον = ὅ-πλον, τεθνᾶσι = τε-θνᾶ-σι. La Homer, oclusiva cu sonanta sînt heterosilabice: ὁπ-λον, τεθ-νᾶ-σι. Cuvintele compuse cu prepoziție se despart în elementele componente: ἀν-έχω, ἐκ-λείπω.

[1] Iată, de exemplu, cum se citește același text în cele două variante: Αἱ Ἀθῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ εἰσιν. Τὸ δὲ ἄστυ αὐτὸ πέτρα ἐστὶν ἐν πεδίῳ περιοικουμένη κύκλῳ. În citirea reuchliniană: „He Athine en ti Attiki isin. To de asti afto petra estin en pedio periicumeni". În citirea erasmică: „Hai Athenai en te Attike eisin. To de astü auto petra estin en pedio perioicumene küclo".

PUNCTUAȚIA

În greacă există punctul (.) și virgula (,), cu aceeași valoare ca în limba română. Spre deosebire de semnele de punctuație din română, în greacă mai există: un punct sus (·), care echivalează cu două puncte sau cu punct și virgulă din română; mai există punct și virgulă (;), care în greacă este semnul întrebării, și apostroful('), care înlocuiește o vocală suprimată la sfîrșitul cuvîntului, prin așa-numita eliziune.

ACCENTUL

În greacă, cuvintele poartă accent muzical sau tonic, constînd din ridicarea tonului silabei pe care se află. Numai ultimele trei silabe poartă accent. Există trei feluri de accent: ascuțit (´), care poate sta pe ultimele trei silabe, indiferent de cantitate (exemple: ἄνθρωπος, φίλος, ἀγαθός); grav (`), care stă numai pe ultima silabă și înlocuiește accentul ascuțit cînd nu urmează nici un semn de punctuație (exemple: ἀγαθὸς ἄνθρωπος); circumflex (~), care stă numai pe ultimele două silabe, totdeauna cu vocale lungi sau diftongi (exemple: σῶμα, Δαρεῖος, Ἀθηνᾶ).
Pentru fixarea accentului unui cuvînt, se ține seamă de cantitatea ultimei silabe. *Dacă ultima silabă are vocală lungă, nu poate sta accent ascuțit pe antepenultima, nici circumflex pe penultima. Dacă ultima silabă are vocală scurtă, penultima, lungă și accentuată, accentul va fi circumflex* (legea penultimei lungi accentuate).

Exemple: δῶρον, dar δώρου «dar»
ἄνθρωπος, dar ἀνθρώπου «om».

Cuvintele flexibile își modifică accentul astfel:

— accentul ascuțit de pe antepenultima trece pe penultima dacă ultima silabă se lungește:

θάλασσα, dar θαλάσσης «mare»
δίκαιαι, dar δικαίων «drepți»

— accentul ascuțit devine circumflex dacă, stînd pe penultima lungă, ultima se scurtează:

πολίτης, dar πολῖται «cetățean»
χώρα, dar χῶραι «țară»

— accentul ascuțit devine circumflex dacă stă pe ultima lungă, la cazurile oblice:

ψυχή, dar ψυχῆς «suflet»
ἀληθής, dar ἀληθοῦς «adevărat»
κεφαλή, dar κεφαλῆς «cap»

— accentul circumflex devine ascuțit dacă stă pe penultima silabă, iar ultima se lungește:

δῶρον dar δώρου «dar»
Κῦρος dar Κύρου «Cyrus»

— accentul circumflex devine ascuțit dacă stă pe penultima, iar cuvîntul se lungește cu o silabă în plus:

σῶμα, dar σώματος «corp»
πρᾶγμα, dar πράγματος «lucru»

CUVINTE ATONE

În greacă există cuvinte neaccentuate sau atone, care se sprijină fie pe accentul cuvîntului următor, și, în acest caz, se numesc *proclitice*, fie pe accentul cuvîntului precedent, în care caz se numesc *enclitice*.

Proclitice sînt zece la număr:

adverbul de negație: οὐ (οὐκ, οὐχ)
conjuncțiile: ὡς = ca, εἰ = dacă
prepozițiile: ἐν = în, la, εἰς = în, la, ἐκ (ἐξ) = din
articolul: ὁ, ἡ, οἱ, αἱ

Enclitice sînt unele forme ale pronumelui personal: μου, μοι, με, σου, σοι, σε; pronumele indefinit τις, τι „cineva, ceva"; indicativul prezent al verbului εἰμί «sînt» și φημί «spun»; adverbele indefinite ca πως «cumva», și particulele: γε, ϑεν, κε, τε, περ, τοι etc.

Encliticele se comportă față de cuvîntul accentuat pe care se sprijină în felul următor:

a) dacă accentul cuvîntului anterior se află pe silaba finală, accentul grav devine ascuțit, iar encliticul nu primește accent:

ἀγαθός ἐστι «este bun»
τιμᾷ σε «te cinstește»

b) dacă accentul cuvîntului anterior este ascuțit pe antepenultima și circumflex pe penultima, cuvîntul accentuat mai primește un accent ascuțit pe finală:

ἄνθρωπός τις «un om oarecare»
σῶμά τι «un corp oarecare»

c) dacă accentul cuvîntului anterior este ascuțit pe penultima silabă, encliticul bisilabic primește un accent pe finală:

φίλος ἐστί «este prieten«
φίλοι τινές «niște prieteni»

Notă[1]. Cînd se întîlnește un proclitic cu un enclitic, procliticul primește un accent ascuțit:

ὥς și τε devin ὥστε «încît»
οὔ și τε devin οὔτε «nici»
ὅ și δε devin ὅδε «acesta»
οἵ și δε devin οἵδε «aceștia»
ἥ și δε devin ἥδε «aceasta»
αἵ și δε devin αἵδε «acestea»

Deci în cazul întîlnirii unui proclitic cu un enclitic nu se aplică legea penultimei lungi accentuate.

FENOMENE FONETICE

În cursul vorbirii au loc o serie de modificări ale sunetelor, pricinuite în cea mai mare parte de contactul cu sunetele învecinate. Există însă și unele schimbări necondiționate de poziția sunetului într-un complex sonor dat, ca de pildă alternanțele vocalice.

Cele mai importante fenomene fonetice din limba elenă sînt: alternanțele vocalice, scurtările și lungirile de vocale, rezolvarea hiatului, modificările consonantice în contact sau la distanță. Să le cercetăm pe rînd.

1. ALTERNANȚELE VOCALICE

Sînt schimbări calitative și cantitative ale vocalei dintr-un morfem.[2] Cel mai des se întîlnește alternanța vocalei din rădăcină și din silaba predesinențială.[3] Variantele alternanței se cheamă grade apofonice: vocala *e* reprezintă gradul normal, vocala *o* constituie gradul flexionar, iar lipsa vocalelor *e* și *o* se cheamă gradul

[1] Fiecare capitol de gramatică va aduce și unele observații privitoare la particularitățile de accentuare specifice.
[2] Morfemul este o parte constitutivă a cuvîntului: rădăcină, afix și desinență.
[3] Silaba care precede desinența.

zero. Dacă vocalele care alternează au cantitatea lungă, gradul apofonic respectiv se cheamă *lungit* sau gradul *plin lung*.

Exemple de alternanţe:

λείπ-ω/λέ-λοιπ-α/ἔ-λιπ-ον
πείθ-ομαι/πέ-ποιθα/ἐ-πιθ-όμην

În aceste exemple, alternanţa este ε /ο/ zero; acesta este cazul cel mai obişnuit.

Alte exemple: τί-θη-μι/ θω-μός/ τί-θε-μεν
δί-δω-μι/ δί-δο-μεν

sau δαίμων/ δαίμον-ος
ποιμήν/ ποιμέν-ος

În aceste exemple apare alternanţa η/ ω/ ε; ω/ο; η /ε.

În flexiunea numelui cel mai des alternează vocala lungă cu scurta corespunzătoare.

Alternanţele vocalice au rol morfologic; ele creează distincţii între temele temporale la verb, între cazuri, la nume; de aci ele constituie aşa-numita flexiune internă, care însoţeşte flexiunea «externă», adică flexiunea cu ajutorul desinenţelor.

Deşi bine reprezentate, alternanţele vocalice nu mai constituie în greacă o categorie productivă; numai unele cuvinte vechi, moştenite din indo-europeană mai comportă apofonie vocalică.

2. SCURTĂRI ŞI LUNGIRI DE VOCALE

Am văzut că vocalele pot să fie lungi sau scurte. Cantitatea unei vocale se modifică însă în anumite condiţii bine determinate.

Scurtarea unei vocale potrivit cu legea lui Osthoff

O vocală lungă, urmată de o sonantă (λ, ρ, μ, ν, *i̯ şi *u̯) plus o oclusivă sau plus -σ-, devine vocală scurtă corespunzătoare. Astfel, de exemplu:

* ναῦς>νᾰῦς «corabie»; *νεανιᾱ̆ις> νεανίᾱ̆ις «tinerilor»
* βῶυς> βοῦς «bou»; *λογωις> λόγοις «cuvintelor»
* λυ-θη-ντ-ος> λυ-θέ-ντ-ος «al celui dezlegat»;
* γνω-ντ-ι> γνό-ντ-ι «celui care cunoaşte» etc.

Scurtarea în hiat

O vocală lungă înainte de vocală devine scurtă. În timp ce această schimbare fonetică constituie o lege în latină, în greacă ea apare doar dialectal. Pentru că cel mai des se întîlneşte în dialectul ionic, ea se mai numeşte şi scurtare ionică. Iată cîteva exemple:

Hdt. νέες, faţă de atic νῆες «corăbii»;
Hdt. Περσέων < *Περσηων <*Περσάων «al perşilor»;
ion. ζόη, faţă de atic ζωή «viaţă»
Hom. ἥροος, faţă de atic ἥρωος «al eroului».

Lungirea pentru a se evita mai mult de trei silabe scurte consecutiv

Fără a fi o lege care să cuprindă toate cuvintele, există în greacă tendinţa de a evita mai mult de trei silabe scurte consecutiv. De aceea, în anumite cuvinte, una dintre silabele scurte îşi lungesc vocala. Acest fapt se constată cu regularitate la comparaţia adjectivelor cu tema în -*o*[1].

De exemplu, adj. σοφός «înţelept» are comp. σοφώ-τερος, sup. σοφώ-τατος;
adj. δεξιός «de dreapta» are comp. δεξιώτερος, sup. δεξιώ-τατος.
adj. νεός «tînăr» are comp. νεώ-τερος, sup. νεώ-τατος.

Lungirea compensatorie

Este lungirea unei vocale scurte drept compensaţie pentru căderea uneia din cele două consoane care urmează (cu excepţia geminatelor[2]). Vocalele ῐ şi ῠ se lungesc în ῑ şi ῡ; ᾰ>ᾱ şi η; ο>ου; ε>ει.

Iată cîteva exemple:

Ac. pl. *ὀῐ-νς> hom. ὄῑς «oi»; *ιχθῠ-νς>ἰχθῡς «peşti»; D. pl. *παντ-σι>πᾱ̆σι «tuturor»; aor. *ε-φαν-σα>ἔφηνα «am arătat»; particip. aor. pas. *λυ-θεντ-ς>λυθείς «dezlegat»; particip. aor. a. *γνοντ-ς[3]> γνούς «cunoscînd»; Ac. pl. λόγονς>λόγους «cuvinte» etc.

Metateza cantităţii

Este schimbarea cantităţii între două vocale învecinate. Astfel, de exemplu, faţă de forma homerică βασιλῆος «al regelui», dialectul atic prezintă o formă

1 v. comparaţia adjectivului, p. 216.
2 Geminatele sînt două consoane identice în contact; reducerea lor la una singură nu provoacă lungire compensatorie.
3 Dintr-un grup de trei consoane, prin asimilare (ca aici -ντ-ς>νσ-ς) şi reducerea geminatei, se ajunge la un grup de două consoane νς din care una ν cade şi lungeşte compensativ vocala precedentă.

cu metateză βασιλέως, deci vocalele η şi ο şi-au schimbat între ele cantitatea devenind ε şi ω. Alte exemple: hom. πόληος »a oraşului«, atic πόλεως, ion. ληός «popor», atic λεώς. etc.

3. REZOLVAREA HIATULUI

Hiatul constă din întîlnirea a două vocale. Deoarece atît în interiorul cuvîntului cît şi între cuvinte pronunţarea a două sau mai multe vocale consecutive este greoaie, limba a găsit mai multe posibilităţi de a evita hiatul. Rezolvarea hiatului în greacă este de mai multe feluri: prin diftongare şi contracţie, în interiorul cuvîntului, prin -ν eufonic, eliziune şi crasă, între două cuvinte.

Sinereza

Este evitarea hiatului prin diftongare; cele două vocale aflate în hiat se rostesc împreună, într-o singură silabă. Astfel, de exemplu:

la optativ *τι-θε-ι-μεν>τι-θεῖ-μεν «am pune»; *δι-δο-ι-μεν> δι-δοῖ-μεν «am da»; *βασιλε-ι> βασιλεῖ «regelui» etc.

Contracţia

Este contopirea a două vocale în hiat din interiorul aceluiaşi cuvînt, avînd ca rezultat o vocală lungă. Constatăm următoarele reguli generale de contracţie: vocalele de acelaşi timbru şi închidere se contrag în vocala lungă cu timbrul şi închiderea elementelor componente (adică ῐ̄ + ῐ̄ > ῑ; ῠ̄ + ῠ̄ > ῡ; ᾰ̄ + ᾰ̄ > ᾱ; ο + ο > ου (= *u* lung închis); ε + ε > ει (= *e* lung închis); η + η > η; ω + ω>ω. O vocală scurtă plus ι sau υ se diftonghează, o vocală lungă îl subscrie pe ι.[1]

În dialectul atic, *ŏ* este mai puternic în contracţie decît *ă* şi decît *ē*; *ă*, înainte de *ĕ* iese învingător asupra lui *ĕ*, dar cînd se află după *ĕ* este învins de *ĕ*. Iată cîteva exemple: Ἀθηνάα> Ἀθηνᾶ «zeiţa Atena»; νόος > νοῦς «minte»; φίλε-ε> φίλει «iubeşte»; Ἑρμέας > Ἑρμῆς «zeul Hermes»; τίμα-ε > τίμα «cinsteşte» etc.

Rezultatul contracţiei va purta accentul circumflex, dacă a fost accentuată prima vocală (τιμά-ω>τιμῶ), accent ascuţit, dacă a fost accentuată a doua vocală (τιμα-έτω > τιμάτω) şi nu va purta accent, dacă nici una din vocalele contrase nu au fost accentuate (τίμα-ε > τίμα).

[1] Pentru amănunte, vezi fiecare categorie gramaticală care comportă contracţii.

Crasa

Este contracţia silabei finale a unui cuvînt cu silaba iniţială a altui cuvînt, în hiat. Regulile de contopire a vocalelor, în crasă, sînt în general aceleaşi ca în cazul contracţiei; dar ι se subscrie numai dacă s-a găsit în al doilea cuvînt (καὶ εἶτα > κᾆτα) şi dispare dacă s-a aflat numai în primul (καὶ ἐάν> κἄν). Rezultatul contracţiei poartă deasupra un semn ('), numit coronis.

Iată cîteva exemple:

ὁ ἀνήρ> ἁνήρ «bărbatul»
τὸ ὄνομα> τοὔνομα «numele»
καὶ ἐπί>κἀπί «şi pe»,
καὶ ὁ>χὠ[1] «şi» (plus articolul)
τὰ ἄλλα>τἄλλα «celelalte» etc.

Eliziunea

Este căderea vocalei finale în faţa unei vocale iniţiale. Dacă această iniţială poartă spirit aspru, oclusivele care ajung în contact cu spiritul aspru, în urma eliziunii, aspiră corespunzător.

Exemple de eliziune:

ἀλλὰ ἐγώ devine ἀλλ' ἐγώ «dar eu»
κατὰ αὐτὸν devine κατ' αὐτόν «după el»
οὔτε ἄν devine οὔτ'ἄν «nici»
οὐκ ἔστι ὅπως>οὐκ ἐσθ' ὅπως «e cu neputinţă să». După cum reiese şi din exemple, locul vocalei elidate se marchează printr-un apostrof.

Prepoziţiile, devenite prefixe ale verbelor, elid vocala finală în hiat, în afară de περί, πρό şi ἀμφί.

Astfel:	ἀνα-γράφω	«înregistrez», dar impf.	ἀν-έγραφον;
	μετα-βάλλω	«arunc în altă parte», dar impf.	μετ-έβαλλον;
	περι-βάλλω	«arunc în jur», dar impf.	περι-έβαλλον;
	προ-βάλλω	«arunc înainte», dar impf.	προὔβαλλον[2].

Uneori, mai rar, se elidează iniţiala vocalică a cuvîntului următor, în loc de finala cuvîntului precedent. În acest caz eliziunea este inversă. Astfel de exemplu: τὸ μὴ ἐπιχωρεῖν «a nu da înapoi» > τὸ μὴ 'πιχωρεῖν.

[1] Aspiraţia articolului a trecut asupra iniţialei, transformîndu-l pe κ în χ; ι nu se subscrie fiind în primul cuvînt, α + ο :> ω.

[2] În forma προὔβαλλον s-a petrecut contracţia celor două vocale în hiat (ο + ε > ου); deoarece πρὸ şi βάλλω sînt două cuvinte distincte, contracţia poartă coronis, fiind considerată crasă.

Evitarea hiatului prin -ν eufonic

Hiatul se mai poate evita prin adăugarea consoanei -ν la sfîrşitul cuvîntului terminat în vocală. Deoarece acest -ν elimină hiatul şi deci serveşte la îmbunătăţirea pronunţării, el se cheamă eufonic (pentru faptul că se pune la sfîrşit de cuvînt, el se mai numeşte -ν ἐφελκυστικόν).

Astfel, de pildă: οἶδε εἰσὶν ἄνθρωποι «aceştia sînt oameni»,
λελύκασιν ἀνθρώπους «au dezlegat oameni»,
οὐκ ἔστιν ἁμαρτάνειν «nu se poate greşi»,
τὰ ἐπιτήδεια ἐσκευάκασιν οἱ ἄνθρωποι «oamenii au procurat cele necesare».

4. MODIFICĂRI CONSONANTICE

În cadrul consoanelor au loc de asemenea o serie de modificări pricinuite de poziţia consoanei într-un complex sonor. Dintre consoanele care sînt cel mai puţin stabile în greacă şi care produc multe modificări în contact cu alte sunete sînt siflanta σ şi semivocalele *j* şi *F*.

Comportarea lui σ J şi F

În poziţie iniţială urmate de vocală, σ[1]—, *J*— şi *F*— cad lăsînd spirit aspru, pierdut în unele cuvinte în cursul evoluţiei limbii.

Astfel, de exemplu: *σιστημι (v. lat. sisto) > «ἵστημι» «a aşeza», *jιjημι>ἵημι «a arunca»; Fέτος>ἔτος «an».

În poziţie intervocalică, σ, *J* şi *F* cad, lăsînd vocalele în hiat; după căderea lui -σ- şi -*j*-, vocalele rămase în hiat se pot contrage, şi în dialectul atic ele se contrag întotdeauna; după căderea lui —*F*— nu se contrag decît vocalele al căror rezultat este ει.

Exemple: *γενες-ος>γένεος> γένους «al neamului»;
*πειθoj-ος>πειθόος>πειθοῦς «al regelui»;
*βασιληF-ος>βασιλῆος>βασιλέως «al regelui»;
*βασιληF-ι> βασιλῆ-ι> βασιλεῖ «regelui»;

În poziţie finală, -ς se menţine după orice sunet, *J* şi *F* se găsesc doar după vocală, formînd diftong cu vocala precedentă[2].

---

[1] Consoana σ — se menţine în poziţie iniţială şi în interior de cuvînt dacă se sprijină pe o oclusivă sau pe un alt σ. Astfel: στατός „aşezat“, ἵστημι „a aşeza“ etc.

[2] Consoana *F*, după o vocală şi înainte de o consoană, devine al doilea element al diftongului, la fel ca în poziţie finală. Interconsonantic şi final după consoană, j şi F devin vocalele ι şi υ. Astfel:* βασιληF-ς > βασιλεύς; *βασιληF > βασιλεῦ; *ἰχθF-ς > ἰχθύς; *ἰχθF > ἰχθύ; *πολj-ς > πόλις; *πολj > πόλι.

Exemple: γένος «neam», κόραξ «corb», γραῦς «babă», βασιλεῦς «rege», αἰδώ «pudoare», φλέψ «vînă» etc. βασιλεῦ «o, rege», γραῦ «o, bătrîno» πειθοῖ «o, convingere« etc.

Oclusive şi nazale înainte de -σ-.

În combinaţie cu oclusive şi cu nazale, siflanta -σ- se dovedeşte în poziţi tare, menţinîndu-se. În general şi oclusivele se menţin înainte de -σ-, cu excepţi oclusivelor dentale, care sînt asimilate total de -σ-, iar geminata (-σσ-) se reduce apoi; de aci, mai simplu, spunem că dentalele înainte de -σ- cad. La fe ca oclusivele dentale, şi sonanta nazală dentală -ν- cade înainte de σ. Căderea oclusivelor dentale înainte de σ nu provoacă lungirea compensatorie a vocalei precedente.

— Oclusivele labiale plus siflanta σ creează consoana dublă» ψ: *Αραβ-ς> Ἄραψ «arab»; *φλεβ-σι>φλεψί «vinelor»; *βλεπ-σω> βλέψω «voi vedea»; *ταφ-σεται> θάψεται «îşi va înmormînta».

— Oclusivele guturale plus -σ- formează consoana dublă ξ: *ταγ-σω>τάξω «voi aşeza»; *γυναικ-σι> γυναιξί «femeilor»; *τριχ-ς> θρίξ «păr».

— Oclusivele dentale urmate de -σ- se asimilează total cu σ, apoi cei doi σσ se reduc la unul. Astfel, de exemplu: *χαριτ-ς> *χαρισ-ς> χάρις «graţie»; *σκευαδ-σω> σκευάσσω> σκευάσω «voi pregăti»; *πειθ-σω> *πείσσω> πείσω; «voi convinge».

— Grupul dentalic -ντ- cade înainte de -σ-, cu lungire compensatorie a vocalei precedente: ε>ει, ο>ου, ᾰ>ᾱ, ῠ>ῡ.

Astfel, de exemplu: *λυθε-ντ-ς> λυθείς «dezlegat»,
*λεοντ-σι> λέουσι «leilor»,
*γιγαντ-ς» γίγᾱς «uriaş»,
*δεικνῡ-ντ-ς> δεικνύς «arătînd».

— Nazala dentală -ν cade înainte de sigma cu şi fără compensaţie. De exemplu: δαίμων, δαίμονος «divinitate» la D. pl. *δαίμον-σι> δαίμοσι; ποιμήν, ποιμένος «păstor», D. pl. *ποιμέν-σι>. ποιμέσι; dar λόγος,-ου Ac. pl. *λογο-νς > λόγους.

Oclusive, lichide şi nazale urmate de j

Oclusivele urmate de j suferă următoarele transformări:
Oclusivele labiale plus *j* dau grupul πτ. Astfel, de exemplu:

*κρυφ-jω> κρύπτω «a ascunde»;
*κλεπ-jω> κλέπτω «a fura»;
*βλαβ-jω> βλάπτω «a vătăma» etc.

Oclusivele guturale şi dentale surde şi aspirate plus *j* au ca rezultat σσ/ττ.

De exemplu: *φυλακ-jω> φυλάσσω/φυλάττω «a păzi»;
*ταραχ-jω> ταράσσω/ταράττω «a tulbura»;
*ἐρετ-jω> ἐρέσσω/ἐρέττω «a vîsli»;
*κορύθ-jω> κορύσσω/κορύττω «a pune casca».

Oclusivele guturale și dentale sonore urmate de *j* se transformă în consoana dublă ζ.

Astfel: *ἁρπάγ-jω> ἁρπάζω «a răpi»;
*νομιδ-jω> νομίζω «a socoti«;
*σκευαδ-jω>σκευάζω «a pregăti«.

Lichidele ρ și nazalele ν precedate de α, ο, ε și urmate de *j* suferă fenomenul metatezei,[1] al inversării celor două consoane în contact: -ρι -, νι -> -ιρ-, -ιν-. Iată cîteva exemple:

*καθάρ-jω> καθαίρω «a curăți»;
*μορ-jᾰ> μοῖρα «soartă»;
*φθέρ-jω> φθείρω «a distruge»;
*διαπερ-jᾰ> διάπειρα «experiență»;
*λεαν-jᾰ> λέαινα «leoaică»;
*ἀγκον-jᾰ> ἄγκοινα «braț îndoit»;
*τεν-jω> τείνω «a întinde».

Lichida λ, urmată de *j*, asimilează total pe *j*, avînd ca rezultat λλ.

Astfel: *ἀγγελ-jω> ἀγγέλλω «a anunța»;
*βαλ-jω> βάλλω «a arunca»;
*στελ-jω> στέλλω «a trimite».

Asimilarea

Este fenomenul fonetic prin care se extind unele trăsături articulatorii ale unui sunet asupra altui sunet învecinat sau din apropiere.

Astfel:

— Înainte de o consoană surdă, consoanele sonore și aspirate devin surde corespunzătoare, adică β, φ devin π; γ, χ devin κ. Exemple: față de τρίβ-ω «macin», adjectivul verbal corespunzător este τριπ-τός «care poate fi măcinat»; din radicalul κρυφ- «a ascunde», adjectivul verbal este κρυπ-τός «care poate fi ascuns»; din radicalul ταγ- «a pune, a așeza», adjectivul verbal este τακ-τός «fixat»; din radicalul τριχ- «păr», dativul plural este *θρικ-σί scris θριξί.

— Înainte de o consoană sonoră, consoanele surde și aspirate devin sonore corespunzătoare, adică π, φ devin β; κ, χ devin γ. Exemple: față de numeralul cardinal ἑπτά „șapte" numeralul ordinal este ἕβδομος „al șaptelea"; față de γράφω „scriu", există forma γράβδην „scriind"; față de ὀκτώ „opt", există ὄγδοος „al optulea"; față de διώκ-ω „urmăresc" apare forma διωγμός urmărire",

[1] Recapitulînd, metateza este, așadar, inversarea locului a două sunete în contact sau schimbarea între două vocale a cantității lor. Astfel: * μαν-jω > μαίνω; πόληος > πόλεως.

— Înainte de o consoană aspirată, consoanele surde și sonore aspiră c[...] respunzător, adică π, β devin φ; κ, γ devin χ. Exemple: de la verbul τρέπ- „întorc" apare forma ἐ-τρέφ-θην „am fost întors"; de la radicalul λαβ- [...] verbului λαμβάνω „prind" există forma ἐ-λήφ-θην „am fost prins"; form[...] verbală *ἐ-φυλακ-θην devine prin asimilare ἐ-φυλάχ-θην „am fost păzit", și fo[...] ma *ε-ταγ-θην devine ἐ-τάχ-θην „am fost așezat". Spiritul aspru asimileaz[...] asemănător consoana precedentă μετὰ ἑαυτῷ devine μεθ-' ἑαυτῷ „cu sine"

— Înainte de μ, orice labială devine μ, orice guturală devine γ, orice den[...]tală devine σ. Exemple:

*γραφ-jω „scriu" γέ-γραμ-μαι „s-a scris despre mine",
*ταγ-jω „așez τέ-ταγ-μαι „am fost așezat";
*σκευάδ-jω „pregătesc", ἐσκεύασ-μαι „am fost pregătit".

Nazala dentală- ν

Înainte de dentală, ν se menține: ἐν-δύω „scufund"
înainte de labială, ν devine μ: ἐν-βαίνω> ἐμβαίνω „intru"
înainte de λ sau ρ, ν se asimilează total, devenind λ sau ρ: συν-λαμβάνω> συλλαμβάνω „iau împreună"; συν-ρίπτω> συρρίπτω „arunc împreună"
înainte de guturală, ν devine nazală velară și se scrie γ:
συν-χωρέω > συγχωρέω „merg împreună".

Disimilarea

Este fenomenul fonetic prin care două consoane identice sau asemănătoare se diferențiază în trăsăturile lor articulatorii. Astfel:

— dentală înainte de o altă dentală se schimbă în — σ: față de πείθω «conving» apare forma *ε-πειθ-θην care, prin disimilare, devine ἐ-πείσ-θην «am fost convins»; *ε-σκευαδ-θην> ἐ-σκευάσ-θην «am fost pregătit»;

— două aspirate în silabe consecutive se disimilează prin înlocuirea primei aspirate cu surda corespunzătoare: față de θύω «jertfesc» apare forma *ἐ-θύ-θην, care, prin disimilare, devine ἐ-τύ-θην «am fost jertfit»; față de φεύγω «fug», forma *φέ-φευγα devine prin disimilare πέ-φευγ-α «am fugit»,

Notă. Dacă radicalele monosilabice cu inițiala τ, terminate în aspiratele φ, χ, pierd aceste aspirate în cursul flexiunii, aspirația trece asupra inițialei: *τριχ-[...] devine θρίξ «păr», τάφ-jω devine θάπτω «îngrop».

Epenteza

Este intercalarea între două consoane sonante a unei consoane oclusive, pentru a ușura pronunțarea. Astfel, între -μρ-, -μλ- se intercalează β (deci o labială, pentru că și grupul sonantelor conține o labială, μ), între -νρ-, (-νλ-)[1] se intercalează δ (deci o dentală, pentru că grupul sonantelor conține o dentală, ν).

De exemplu:	*γαμρός > γαμβρός	«ginere»;
	*μέμλωκα > μέμβλωκα	«am venit»;
	*ἀνρός > ἀνδρός	«bărbat»

---

1 Pentru grupul -νλ- lipsesc exemp'ele.

MORFOLOGIA

PĂRȚILE DE VORBIRE FLEXIBILE

În limba greacă există zece părți de vorbire: articolul, substantivul, adjectiv pronumele, numeralul, verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția.

Dintre acestea, articolul, substantivul, adjectivul, pronumele și numeral formează clasa numelui, adică a acelor părți de vorbire care se caracterizează pr categoriile gramaticale ale cazului, numărului și genului; flexiunea acestora cheamă declinare. Verbul formează o clasă aparte, caracterizată prin categori gramaticale ale modului, timpului, diatezei, aspectului, numărului; flexiunea ve bului se cheamă conjugare. O parte a numeralului, adverbul, prepoziția, conjunc și interjecția sînt părți de vorbire neflexibile.

NUMELE [1]

Numele se grupează după temă [2] în trei declinări: declinarea I are tema - declinarea a II-a are tema -o, declinarea a III-a are fie temă consonantică, fie ten vocalică.

Fiecare declinare are cinci cazuri: nominativ, genitiv, dativ, acuzativ și vocati ele au, în principiu, valoarea cazurilor din limba română, cu excepția faptului prin cazurile oblice [3] greaca exprimă și complementele circumstanțiale, cu sau fă prepoziție. Greaca, în cele cinci cazuri moștenite din indo-europeană, a fuzion și funcțiile altor cazuri dispărute. Astfel, genitivul a preluat și funcția ablativul care indică punctul de plecare în spațiu și în timp; dativul a însumat și valoar instrumentalului, care exprimă mijlocul prin care se face o acțiune, și a locativ lui, care redă locul și timpul desfășurării acțiunii [4].

---

1 În clasa numelui intră și unele forme verbale: participiul și adjectivele verbale.
2 Tema este rădăcina plus un sufix.
3 Cazuri oblice sînt toate în afara nominativului, care este caz drept.
4 Pentru valoarea cazurilor v. Sintaxa cazurilor, p. 316